

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Gemeentepolitiek in debat: Opvattingen van burgers en bestuurders

Ringeling, A.

Citation

Ringeling, A. (1975). Boekbespreking van: Gemeentepolitiek in debat: Opvattingen van burgers en bestuurders. *Acta Politica*, 10: 1975(1), 87-88. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451567>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451567>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Van Daalen heeft een prijzenswaardig uitgangspunt gekozen: het bestuur is er voor de mensen. Hij geeft openhartig verslag van de problemen, die hij tijdens zijn tijdrovend onderzoek heeft ontmoet. Hij heeft zichzelf zo weinig mogelijk ontzien en er tegen gewaakt, zijn ondervraagde ambtenaren tot object te degraderen. Dat is alles zeer te prijzen, zijn onderzoeksethiek is voorbeeldig. Van het onderzoek zelf kan dat helaas niet worden gezegd.

J. van Putten

L. P. J. de Bruyn en J. W. Foppen, **Nationaal kiezersonderzoek 1972-1973**. Nijmegen (Instituut voor Politicologie), 1974, ixii + 762 blz., z.p. (2 vols.)

Met de uitgave 'Nationaal Kiezersonderzoek 1972-1973' is het materiaal, dat verzameld werd in de twee onderzoeksgolven die in november 1972 en mei 1973 uitgingen van het Nijmeegse Instituut voor Politicologie, in een handzame vorm toegankelijk geworden voor iedere belangstellende.

In de reeks kiezersonderzoeken, die sinds 1967 door Nederlandse politicologen zijn geëntameerd, neemt het onderzoek 1972-'73 een bijzondere plaats in. Dit niet zozeer vanwege het groeiende aantal politicologen uit universitaire kring, dat aan het onderzoek heeft meegewerkt — alle politicologische instituten in Nederland zijn in ruime mate vertegenwoordigd — maar vooral door de productiviteit waarvan de samenstellers hebben blijkgegeven: binnen een tijdsbestek van anderhalf jaar werden drie publicaties opgeleverd, waarvan er twee bedoeld waren voor een zo ruim mogelijk lezerspubliek ('De Nederlandse kiezer '72' en 'De Nederlandse kiezer '73', beide uitgegeven bij Samsom, Alphen aan den Rijn) en waarvan de derde is bedoeld als een 'bronnenuitgave' ten behoeve van verdere analyse en research. Als zodanig zal het een zeer nuttige functie kunnen vervullen, want hoewel alle onderzoeksmateriaal van het Nederlands kiezersonderzoek vanaf 1967 in principe voor een ieder beschikbaar heeft gelegen, bleek toch in de praktijk, dat buiten de kring van de samenstellers slechts weinigen het feitelijk gebruikten voor verdere bewerking en uitwerking. Met de thans voorliggende publicatie is het probleem van de toegankelijkheid praktisch gesproken uit de wereld.

De onderzoeksgegevens worden in codeboekvorm gepresenteerd op een zodanig gesystematiseerde en geclassificeerde manier, dat het materiaal zowel per variabele als per respondent kan worden gerangschikt (middels resp. de SPSS- en de 'card image' — systematiek). Van ruim 750 variabelen worden de enquête-resultaten (vragen, coderingen en antwoordfrequenties) gegeven uit de eerste en de tweede enquêtegolf, terwijl bovendien voor een tiental variabelen ook een 'panel dataset' is geconstrueerd door de gegevens uit het nationaal kiezersonderzoek 1971 te koppelen aan de gegevens van een panelgroep van ondervraagden in 1972-'73.

Niet genoeg kan worden gewezen op de veelheid en verscheidenheid van het materiaal. Het gaat hier niet om een onderzoek, waarin de verkiezingen centraal staan (d.w.z. het stemgedrag en de verklaring daarvan) — veeleer is de opzet geweest, een zeer breed scala van politieke gedragingen en opvattingen te peilen op een daartoe bij uitstek geschikt moment nl. rond de Tweede Kamerverkiezingen. Aldus werden gegevens verkregen niet alleen over de politieke voorkeur van de respondenten, maar ook bv. over kijk-, luister- en leesgedrag, niveau van politieke geïnformeertheid, oordeel over locale/nationale/internationale problemen, politiek zelfvertrouwen en beoordeling van regering/partijen/politici.

Kortom, een bron waaruit door zeer velen rijkelijk kan worden geput — een belangrijke stimulans voor het onderzoek naar politieke verschijnselen in Nederland.

B. J. S. Hoetjes

Robert L. Morlan, **Gemeentepolitiek in debat, opvattingen van burgers en bestuurders**, Alphen aan den Rijn (Samsom) 1974, -128 blz., f 12,95

Morlan was in het studiejaar 1972-1973 gasthoogleraar politicologie in Leiden. In dat jaar werkte hij mee aan een onderzoek naar politiek gedrag en participatie in Nederland. Het boek dat hier wordt besproken is het verslag van een deel der onderzoeksresultaten.

Het materiaal, dat Morlan presenteert, is enquêtemateriaal. In 1971 zijn meer dan 2.000 inwoners van 79 gemeenten geïnterviewd. Vervolgens vonden vraaggesprekken plaats met de burgemeester, twee wethouders en twee raadsleden uit dezelfde gemeenten. Deze onderzoeksopzet geeft Morlan de gelegenheid de opvattingen van bestuurders en bevolking met elkaar te confronteren. Die methode is aantrekkelijk, zij het in Nederlands onderzoek niet uniek. Zij is bijvoorbeeld eerder toegepast in het Veldhoven-onderzoek.

De vragen over het lokale bestuur die aan de ondervraagden werden voorgelegd betroffen: benoeming of verkiezing van de burgemeester; programcollege of : f-spiegelingscollege; de relatie tussen kiezer, vertegenwoordiger, fractie en partij; de conflicten tussen raad en bevolking; het harmonieuze dan wel conflictueuze karakter van de verhoudingen binnen het gemeentebestuur; de relaties met nabuurgemeenten, provincie en rijk; en samenvoeging van gemeenten. Merendeels zijn dit onderwerpen met een zekere actualiteit, terwijl de spreiding van onderwerpen zodanig is dat uit de antwoorden een aardige indruk kan worden verkregen over een aantal facetten van de gemeentelijke bestuursorganisatie.

'Aardig' is ook de kwalificatie die ik aan de studie als geheel zou willen toekennen. Morlans onderzoek levert een aantal gegevens op die daarvoor nog niet beschikbaar waren. Dat is een reden om hem dankbaar te zijn voor zijn spanningen. Zijn studie kent naar mijn mening echter een aantal tekortkomingen.

In de eerste plaats ontbreekt een duidelijke probleemstelling. In het boekje worden de antwoorden gegeven die burgers en bestuurders (en in sommige gevallen alleen bestuurders) op een aantal vragen gaven. Waarom juist deze vragen worden gesteld en geen andere wordt niet uiteengezet, evenmin als de relatie tussen de verschillende gestelde vragen. Door bepaalde vragen wel en andere niet te stellen kan gemakkelijk een verkeerd beeld van het object worden verkregen. Naar mijn mening geeft Morlan's studie inderdaad een te rooskleurig beeld van het lokale bestuur, wat ten dele een gevolg is van de gestelde vragen.

In de tweede plaats ontbreken de vragenlijsten die bij de gesprekken met de respondenten zijn gebruikt. Een mogelijk argument voor deze omissie zou kunnen zijn dat het hier gaat om een boekje voor een zo breed mogelijk publiek, waaraan dit soort min of meer 'technische' eisen niet mogen worden gesteld. Dat argument lijkt mij niet steekhoudend omdat in een appendix door Galen A. Irwin wel een beschrijving van de steekproeftrekking wordt gegeven. Met andere woorden: van tweeën één, of een populair betoog onder weglating van zoveel mogelijk technische details of een strikt onderzoeksverslag en dan lijkt het weer-geven van de volledige vragenlijsten toch geen overdreven eis.

In de derde plaats heeft Morlan zijn materiaal onvoldoende diepgaand onder-

zocht. Om een voorbeeld te geven: voorstanders van de benoemde burgemeester zijn sterk vertegenwoordigd onder ouderen, aanhangers van confessionele partijen, hogere inkomenstrekken, respondenten met een hoger opleidingsniveau en onder bijvoorbeeld gereformeerden. Dat is een interessant gegeven. Nog interessanter zou het geweest zijn als Morlan was doorgegaan met zijn analyse. Immers tussen partijvoorkeur en godsdienst, tussen opleiding en inkomen en tussen opleiding, inkomen en leeftijd bestaan ook relaties. Wat is het resultaat als bijvoorbeeld opleiding of partijvoorkeur constant gehouden worden, kan men zich afvragen zonder daarop een antwoord te krijgen.

In de vierde plaats ontbreken in dit boekje de beleidsconclusies. Bij veel resultaten die hier worden gepresenteerd blijft onvermijdelijk de vraag, wat er mee gedaan kan worden. Het lijkt wat onbevredigend te constateren dat de gepresenteerde onderzoeksgegevens interessant of misschien zelfs opmerkelijk zijn. Het onderzoek van Morlan lijkt veel aan relevantie te winnen op het moment dat het verbonden wordt met andere onderzoeksgegevens of wordt gebruikt bij de opstelling van een beleid ten aanzien van het lokaal bestuur. Zo meen ik persoonlijk dat uit Morlan's gegevens blijkt dat burgemeesters het minst standpunten innemen die tot verandering van het gemeentelijk bestuur kunnen leiden. Zo'n gegeven leidt tot de vraag of burgemeesters niet als een rem zullen werken op de nodige veranderingen van het lokaal bestuur, vooral als men uit andere bronnen weet hoe groot hun invloed op het gemeentelijk beleid is.²

Natuurlijk is het de verdienste van Morlan dat hij dergelijke gegevens heeft verzameld en leesbaar gepresenteerd. Minstens zo verdienstelijk lijkt het mij dat anderen de gevolgtrekkingen uit zijn materiaal gaan maken die leiden tot een adequaat beleid.

A. B. Ringeling

J. Hemels, **Van perschef tot overheidsvoorlichter**. Alphen aan den Rijn (Samsom) 1973, -63 blz., f 9,50

Dr. Joan Hemels, die als pershistoricus naam heeft gemaakt met zijn omvangrijke Nijmeegse dissertatie uit 1969 over de afschaffing van het dagbladzegel, heeft zijn pen vruchtbaar gehouden. In de brochure 'Van perschef tot overheidsvoorlichter' geeft hij een beknopt maar helder overzicht van de ontwikkeling van de Nederlandse overheidsvoorlichting tussen de beide wereldoorlogen. Vooral uit het archief van het Department van Buitenlandse Zaken heeft hij een aantal interessante gegevens opgediept, welke niet in brede kring bekend zijn.

We wisten dat rond de oprichting van de Regeringspersdienst in de dertiger jaren strijd was geleverd. In hetzelfde jaar (1920) waarin de Nederlandse Journalisten Kring op een congres bij meerderheid van stemmen iedere organisatie van persvoorlichting door de overheid afkeurde, werd zijn oud-voorzitter uit de oorlogsjaren, Plemp van Duiveland, benoemd tot perschef op het Department van Buitenlandse Zaken. In 1927 — kort na de geboorte van de Buitenlandse Persvereniging in Nederland en daardoor misschien indirect ook wel gestimuleerd — bracht Plemp op verzoek van de regering advies uit over een meer algemene regeringspersdienst. Dit rapport werpt nieuw licht op *Aneta*, het semi-officiële

1 *Burgers kijken naar hun gemeente*, een politicologisch onderzoek inzake gemeentelijke democratie in Veldhoven. Nijmegen, 1971.

2 Onder meer A. A. H. Stolk e.a., *Gemeentelijke democratie*. Deventer, 1970.

persbureau in Nederlands-Indië. Aneta bleek het departement van Koloniën een geheime subsidie van f 35.000,— te hebben gevraagd voor het verstrekken van zg. aftapteleggrammen aan *Reuter*, *Havas* e.a. welke agentschappen deze telegrammen voor eigen berichtgeving zouden moeten laten doorgaan. Aan het *Nationaal Bureau voor Documentatie over Nederland* van F. J. W. Drion zou Hemels graag een afzonderlijke studie gewijd zien. Dit ontving van B.Z. f 40.000 per jaar subsidie ten einde rapporten, die hij van 'stille persattaché's' o.a. in Londen (de latere Prof. Geyl) en Parijs (de correspondent van het Handelsblad, Voorbeytel) ontving, te vermenigvuldigen en te verspreiden onder de pers in 't buitenland.

Hoe interessant wij dit rapport nu ook mogen vinden, destijds overtuigde het de regering niet. Het zou tot 1932 duren, alvorens een commissie, ingesteld door de minister van Buitenlandse Zaken, waarin ook Plemp zitting had doch die onder leiding stond van de chef van de afdeling Volkenbondzaken, prof. François, de grondslag voor de Regeringspersdienst kon leggen. Vergeefs probeerde het N.J.K.-bestuur zich in die commissie officieel te doen vertegenwoordigen. Of het gepasseerd is vanwege het vroegere verzet, is Hemels niet gebleken. Er kwamen overigens wel, ook oppositionele, journalisten (de socialist Jan de Roode) in. En het uitgangspunt van François voor de hearing van Drion was, dat er bedenkingen moesten worden gemaakt tegen de tweeslachtige positie van de 'stille persattaché's', die zich naar buiten als geheel onafhankelijk moesten voordoen, terwijl zij in werkelijkheid geld en directieven kregen. De commissie koos voor gewone persattaché's. De Regeringspersdienst zou met open vizier moeten werken. 'De rol van een regeringspersdienst (gelijk door de commissie-François beoogd), is geen andere dan zakelijke voorlichting te verschaffen; alleen op deze wijze opgevat is de instelling van een zodanige dienst in overeenstemming met Nederlands internationale positie, waarvan verdediging in het algemeen in toelichting zal kunnen bestaan. Ongetwijfeld kan ook de meest zakelijke berichtgeving indirect een propagandistisch effect hebben; waar het echter op aan komt is, dat de propagandistische bedoeling geheel op de achtergrond blijft en niet schaadt aan de zakelijkheid der voorlichting'.

Kortom: een interessant brokje persgeschiedenis, dat enerzijds zeker moderne communicatie-theorieën zou kunnen stijven in hun argwaan jegens het perswezen als een door de overheid 'gemanipuleerd' instrument — maar dat anderzijds juist ook het geloof in de onhandelbaarheid van dit 'instrument' bij dezelfde overheid onderstrept.

Het boekje zou nog aan waarde hebben gewonnen als 't meer expliciet een dergelijke vraagstelling had uitgewerkt.

N. Cramer

R. Ammerlaan, **Het verschijnsel Schmelzer — uit het dagboek van een politieke teckel**. Leiden (Sijthoff), 1973, -352 blz., f 17,50.

Robbert Ammerlaans smakelijke vertelling over politieke wel en wee van de thans ambteloze burger Schmelzer is inmiddels een best-seller geworden. Dat is niet onbegrijpelijk want Ammerlaan hanteert een vaardige pen, beschikt over vele gegevens die tevoren niet of niet geheel bekend waren en schildert met succes een omvangrijk en genuanceerd portret. Wie altijd al het gevoel had dat de Nederlandse politiek door een paar mannen in de binnenkamer werd bekostuofd wordt hierin zeer diep bevredigd.

Nederlandse politici zijn geen memoire-schrijvers. Van de na-oorlogse generatie